

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
YAYINLARI: 7

**ŞEHİRLERİN SEVDALISI
İBRAHİM HAKKI KONYALI
ARMAĞANI**

Konya 2015

SÜ TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ, 2015 Konya

Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nün 17.09.2015 tarih ve 2015/6-1 sayılı kararı ile bastırılmıştır.

Editör

Prof. Dr. Hasan BAHAR

Editör Yardımcıları

Yrd. Doç. Dr. Hakan KUYUMCU

Yrd. Doç. Dr. Çağatay BENHÜR

Dr. Hatice Gül KÜÇÜKBEZCİ

Arş. Gör. Fatih Numan KÜÇÜKBALLI

Arş. Gör. Tuğba AKTAŞ ÖZKAN

Arş. Gör. Murat TURGUT

İnceleyenler

Prof. Dr. Âlim GÜR

Prof. Dr. Yılmaz KOÇ

Prof. Dr. Özdemir KOÇAK

Sekreteryâ

Mustafa ÜLÜK

ISBN

978-975-448-209-6

Baskı

Selçuk Üniversitesi Matbaası

Tel: 0 332 241 18 47

Ekim 2015

Kitapta yer alan yazıların dil ve bilim sorumluluğu yazara aittir.

**ŞEHİRLERİN SEVDALISI
İBRAHİM HAKKI KONYALI
ARMAĞANI**

SUNUŞ

Üniversitemiz, bünyesinde bulundurduğu akademik birimlerde deneyimli eğitici kadrosu ile eğitimi, üretken ve gelişimi isteyen bireyler yetiştirmek maksadıyla ülke kalkınmasında üzerine düşen görevi başarıyla sürdürmektedir. Bu amaca hizmet etmek üzere Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü de Atatürk'ün hedef gösterdiği çizgide Türk tarihi, dili, edebiyatı, sanatı ve kültürü üzerine yayınlar yapmaktadır. Enstitümüzün bu alandaki müstakil kitap yayınları yanında, Güz ve Bahar sayıları olmak üzere yılda iki defa çıkardığı uluslararası Türkiyat Araştırmaları Dergisiyle (Journal of Studies in Turkology) ülkemizde sosyal bilimler alanında Üniversitemizin yüz akları arasına girmesi bizi mutlu etmektedir.

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü ayrıca gelenek hâline getirmeye çalıştığı, "Türk tarihi, dili, edebiyatı ve kültürüne hizmet etmiş yerli ve yabancı önemli bilim adamları adına armağan kitaplar" yayınlamaya sosyal bilimler alanındaki geçmiş birikimleri ve tecrübeleri gençlerin önüne koyup geleceğin ilim adamlarına yol göstermekle de önemli bir iş yapmaktadır.

Bu vesileyle, "*Şehirlerin Sevdalısı İbrahim Hakkı KONYALI Armağanı*" kitabına yazılarıyla katkıda bulunan bilim insanlarımıza ve eserin hazırlanıp basılması aşamasına kadar olan süreçte emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunuyorum

Prof. Dr. Hakkı GÖKBEL
Selçuk Üniversitesi Rektörü

ÖN SÖZ

Atatürk'ün direktifiyle kurulan Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumuna benzer olarak; Türkiyat Enstitüleri de Türk tarihi, dili, edebiyatı ve kültürü üzerinde araştırmalar, yayınlar yapmak üzere üniversiteler bünyesinde kurulmuş kurumlardır. Selçuk üniversitesi bünyesinde kurulan Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü de kurulduğu 24 Ocak 1991 tarihinden itibaren bu amaçlar doğrultusunda panel, bilgi şöleni, seminer, konferans vb. etkinlikler düzenlemiştir. Dergimiz yılda iki defa güz ve bahar sayıları olmak üzere düzenli olarak bugüne kadar yayınlanmış, 32. sayıdan itibaren MLA (Modern Language Association) International Bibliography, Newyork/ABD, Tübitak/ULAKBİM SBVT tarafından dizinlenmeye başlanmış ve uluslararası hale gelmiştir. Dergimiz, gerekli şartları yerine getirdiğinden ISI-WOS/A&HCI (Arts & Humanities Citation Index)-(Thomson Reuters)'e dizinlenmesi için müracaat edilmiştir. Yazışmalar sonuçlandığında Tübitak tarafından kabul edilen sosyal bilgiler alanında B grubu kategorisine dâhil edilebilecektir. Ayrıca dergimiz ASSOS INDEX, EBSCO tarafından da taranmaktadır.

Enstitümüz, Türkiyat dergisini sosyal bilimler alanında üniversitemizin yüz akı hâline getirmeye çalışırken, Türk tarihi, dili, edebiyatı ve kültürüne hizmet etmiş yerli ve yabancı önemli bilim adamları adına armağan kitaplar çıkarmayı geleneksel hâle getirmiştir. Böylece bu şahsiyetlerin hayatı, eserleri, metodu, Türk tarihine, diline, edebiyatına, kültürüne sağladığı katkılar ortaya konularak, bundan sonra yapılması gereken çalışmaların neler olduğu özellikle gençlere daha isabetli bir şekilde gösterilmiş olacaktır. Bunun için ilk olarak 1999 yılında "Prof. Dr. Erol GÜNGÖR'ün Anısına Armağan" kitabı çıkarılmış idi. 2003 yılında dergimizin XIII. sayısı Prof. Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN'a armağan sayısı olarak yayınlanmıştır. 2011 yılında ise "Büyük Selçuklu'dan Türkiye Selçuklu Devletine Prof. Dr. Mehmet Altay KÖYMEN'e Armağan" kitabı yayınlanmış, bu geleneğin bir devamı olarak da üniversitemiz de sosyal bilimler alanında birçok bilim adamı yetişmesinde emeği olan Prof. Dr. Nejat GÖYÜNÇ Hocamız anısına "Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür: Prof. Dr. Nejat GÖYÜNÇ'e Armağan" adıyla bir kitap yayınlamış bulunuyoruz. Bu geleneğe binaen Türk tarihi, kültürüne hizmet etmiş, özellikle kentlerimiz üzerine çalışmalarıyla bilinen tarihçi İ. Hakkı Konyalı adına bir armağan kitabı çıkarmanın mutluluğunu

ŞEHİRLERİN SEVDALISI İBRAHİM HAKKI KONYALI ARMAĞANI

yaşamaktayız.

“Şehirlerin Sevdalısı İBRAHİM HAKKI KONYALI ARMAĞANI” kitabının yayınlanmasında yardımlarını gördüğümüz Enstitümüz Müdür Yardımcıları Yrd. Doç. Dr. Hakan KUYUMCU, Yrd. Doç. Dr. Çağatay BENHÜR’e; Dergimizin editör yardımcıları Dr. Hatice Gül KÜÇÜKBEZCİ, Arş. Gör. Fatih Numan KÜÇÜKBALLI, Arş. Gör. Murat TURGUT’a; kitabımızın tashih aşamasında yardımını gördüğümüz, enstitümüz Arş. Gör. Tuğba AKTAŞ ÖZKAN’a, Enstitü sekreterimiz Cengiz ATEŞ, Personelimiz Mustafa ÜLÜK ve Özkan YORGANCILAR’a teşekkürlerimi bildiririm.

Prof. Dr. Hasan BAHAR
SÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

	<i>Sunuş</i>	v
	<i>Ön Söz</i>	vii
Ahmet Ali BAYHAN M. Zahir ERTEKİN	<i>Eserlere Adanmış Bir Hayat: İbrahim Hakkı Konyalı Hayatı ve Eserleri</i>	1
Erdem YÜCEL	<i>İbrahim Hakkı Konyalı (Atis)</i>	99
Mustafa ÖZDAMAR	<i>Şehirlerin Tarihini Yazan Adam</i>	117
Nurullah TABAKÇI	<i>İbrahim Hakkı Konyalı İle Bir Röportaj</i>	125
Yaşar SEMİZ	<i>İbrahim Hakkı Konyalı (1896 - 1984)</i>	133
Doğan YÖRÜK	<i>İbrahim Hakkı Konyalı'nın İzinde</i>	161
Zekai ERDAL	<i>İbrahim Hakkı Konyalı'nın "Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi" İsimli Eserine Eleştirel Bir Bakış</i>	167
Hüseyin MUŞMAL Merve SÖNMEZ	<i>İbrahim Hakkı Konyalı'nın Beyşehir ile İlgili Çalışmaları</i>	201
Mustafa YILMAZ	<i>İbrahim Hakkı Konyalı ve Arkeoloji</i>	213
Mustafa ARSLAN	<i>İbrahim Hakkı Konyalı'nın Akşehir ve Beyşehir Çevresinde Tespit Ettiği Eskiçağ Malzemeleri ve Bunların Günümüzdeki Durumları</i>	217
Murat TURGUT	<i>İbrahim Hakkı Konyalı'nın Çalışmalarında Geçen Eskiçağ Tanrıları</i>	255
Hasan BAHAR	<i>Eskiçağ'da Konya</i>	271

ŞEHİRLERİN SEVDALISI İBRAHİM HAKKI KONYALI ARMAĞANI

Bayram ÜREKLİ	<i>Konya Tarihi</i>	299
Koray ÖZCAN	<i>Anadolu Selçuklu Kenti</i> <i>“Mekânsal Bildirge”</i>	307
Ayşe ÖZDEMİR	<i>Anadolu’da Selçuklu Dönemi Türk Bahçe</i> <i>Kültürü</i>	319
Ensar KÖSE	<i>İçel’de Bir Ulu Çınar:</i> <i>Şeyh Ali Semerkandî ve Nesli</i>	335
Hava SELÇUK	<i>Şer’iyye Sicillerinin Şehir Tarihi Açısından</i> <i>Önemi (Kayseri Örneği)</i>	361
İbrahim SOLAK	<i>51 Numaralı Konya Şer’iye Sicili (H. 1140-</i> <i>1141/ M. 1727-1729)</i>	381
Metin AKİS	<i>İ. Hakkı Konyalı Armağanına Katkı: Kilis</i> <i>Sancağında Canbolat Oğulları Ailesinin</i> <i>Yönetimi</i>	391
Alpay BİZBİRLİK	<i>H. 1056/57 Tarihli Marmara Kazâsı Avâriz</i> <i>Defteri</i>	405
Çetin AKYURT	<i>III. Selim’in Fikrî Yapısı</i>	439
Selim Hilmi ÖZKAN	<i>XIX. Yüzyılın Sonlarında Alâiyeli</i> <i>Memurların Sosyo-Ekonomik Durumları</i>	449
Özgür YILMAZ	<i>Tanzimat Dönemi Şehir Tarihi Çalışmaları</i> <i>Üzerine Bir Deneme</i>	471
Necat ÇETİN	<i>Üsküdar Bulgurlu Mahallesinde 1906 Tarihli</i> <i>Son Osmanlı Nüfus Tahriri (Sayımı)</i>	505

ŞEHİRLERİN SEVDALISI İBRAHİM HAKKI KONYALI ARMAĞANI

Ali Rıza GÖNÜLLÜ	<i>Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Alanya'nın İdari Yapısı (1831-2014).....</i>	515
Necmi UYANIK	<i>Mehmet Akif'te Çağdaşlaşma Anlayışı ve Bu Eksende Bazı Meselelere Bakışı.....</i>	535
Mithat DİREK	<i>Meram Bağlarının Ardındaki Sır: Su Kültürü</i>	561
D. Ali ARSLAN	<i>Halk, İktidar ve İktidar Seçkinleri:</i>	
Gülten ARSLAN	<i>Mersin Araştırması.....</i>	573

İBRAHİM HAKKI KONYALI'NIN "ABİDELERİ VE KİTABELERİ İLE AKSARAY TARİHİ" İSİMLİ ESERİNE ELEŞTİREL BİR BAKIŞ

Zekai ERDAL *

Özet

İbrahim Hakkı Konyalı'nın "Abideleri ve Kitabeleri" başlığı ile kaleme aldığı en kapsamlı eseri hiç şüphesiz (Niğde) Aksaray Tarihi'dir. Bu eserin bu kadar kapsamlı olmasının nedeni yazarın en son eserlerinden birisi olmasıdır. Zira 1974 yılına kadar yazar gerekli olan tüm bilgileri derlemiş ve Aksaray Tarihi içerisinde ziyadesiyle kullanmıştır.

Konyalı zamanında Niğde'ye bağlı olan gerek Aksaray gerekse Ortaköy'ün tüm köylerini gezmiş, köylerdeki tarihi yerler, ören yerleri, meşhur semtleri eserinde yazmış ve uygun gördüklerini de bizatihi gidip yerinde incelemiştir. Günümüze kadar Aksaray'la ilgili yapılan çalışmalarda Konyalı'nın bu eserini geçen bir yayın daha ortaya çıkmamıştır. Bu kitaptan Konyalı'nın bir tarihçi, bir halk bilimci, sosyolog, arkeolog, sanat tarihçi, arşiv uzmanı olduğu anlaşılmaktadır. Bu kadar geniş ve derin bir eserde, hataların olması da gayet tabiidir. Bu hatalar ya da yanlışlıklar ya yazarın kendisinden ya da basım evinden kaynaklıdır. Konyalı'nın kendisinden kaynaklı hata ve yanlışlıklar mukayese edilerek örnekleriyle ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler

İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray, Ortaköy, Abideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi.

A CRITICAL VIEW ON İBRAHİM HAKKI KONYALI'S "AKSARAY AND ITS MONUMENTS AND INSCRIPTIONS"

Abstract

İbrahim Hakkı Konyalı's most detailed volume in "Monuments and Inscriptions" series is without doubt Aksaray (Niğde) history. The depth of this volume is due to the fact that its one of the author's latest oeuvres. The author collected the information he needed until 1974, which in turn he availed himself to write the Aksaray History.

In his period, Aksaray was a town in Niğde province, and he visited all the villages in Aksaray and Ortaköy, and wrote about historical spots, ruins and famous neighborhoods he heard in his works, some interesting ones he even visited himself. In studies on Aksaray until today, no scholar cited any of his works about the city. The book demonstrates Konyalı as a

* Yrd. Doç. Dr., Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü.

historian, a folklore scholar, sociologist, art historian and an archivist. In such an extensive and profound volume, it is conceivable that there could be some mistakes. Those mistakes are either author's own, or results of the editing process by the publisher. In this study errors by the author are compared with other resources and demonstrated with examples.

•

Keywords

Ibrahim Hakki Konyali, Aksaray, Ortakoy, Aksaray and its Monuments and Inscriptions.

Giriş

Bu makalede İbrahim Hakkı Konyalı'nın yazdığı "Abideleri ve Kitabeleri ile Niğde Aksaray Tarihi" isimli eseri sanat tarihi noktasından incelenecektir. Eser içerisinde yazar tarafından yapılan hatalar, ya da yanlışlıklar gerçek bilgi ve kaynaklar verilerek gösterilmeye çalışılacaktır. Eserin kritiği yapılacaktır.

İbrahim Hakkı Konyalı tarafından yazılan eserlerin en önemlileri "Abideleri ve Kitabeleri İle" başlığı altında Aksaray, Konya, Şereflikoçhisar, Erzurum, Kilis, Üsküdar, Karaman: Ermenek ve Mut ile Ereğli kitaplarıdır. Bu eserlerin arasında da en kapsamlı ve geniş olanı ise "Abideleri ve Kitabeleri ile Niğde Aksaray Tarihi"dir.

Eser, İstanbul Fatih Yayınevi Matbaası tarafından 1974 yılında yayınlanmıştır. Kitap toplamda 3310 sayfa olup 3 ciltten oluşmaktadır. Eserin ilk iki cildi yayınlandığı tarihte Niğde'nin bir ilçesi olan Aksaray'a, üçüncü cilt ise Ortaköy ilçesine aittir. Ancak Konyalı her üç cildi bir bütün olarak ele almış ve sayfaların numaralandırılmasını her cilt için ayrı ayrı yapmak yerine bir bütün olarak vermiştir.

Kitabın ilk cildi şu ana başlıklardan ve sayfa aralıklarından oluşmaktadır:

Tarihi Kaynaklarda Aksaray (1-118)

Tarih Boyunca Aksaray (119-177)

Romalılar Devrinde Aksaray (178- 191)

Bizanslılar Zamanında Aksaray (192-410)

Karamanoğulları Zamanında Aksaray (411-428)

Eretnağulları Zamanında Aksaray (429-434)

Kadı Burhan-ed-din Zamanında Aksaray (435-450)

Zülkadirililer Zamanında Aksaray (451-454)

Mısırlılar Zamanında Aksaray (455-462)

Osmanlılar Zamanında Aksaray (463-492)

Fatih Zamanında Aksaray Vakıfları ve Mülkleri (493-518)

İkinci Bayezid Devrinde Aksaray (519-566)

Yavuz Sultan Selim Zamanında Aksaray (567-594)

Kanuni Devrinde Aksaray-Aksaray Mahalleleri-Köyleri-Mezreaları-Vakıfları-Nüfusu (595-618)

Kanuni Devrinde Aksaray Nüfusu-Zeamet ve Tımarları-Nahiyeleri ve Vakıfları (619-706)

Sultan Üçüncü Murad Zamanında Aksaray Mahalleleri, Nahiyeleri, Köyleri, Mezreaları, Nüfusu (707-738)

Esb-Keşan-Atçekenler Kanunnamesi (739-806)

Karaman Vilayet Kanunnamesi (807-980)

Darphane ve Aksaray'da Basılan Paralar (981-998)

Şifahane-Timarhane (999-1002)

Ashab-ı Kehf-Mağara Arkadaşları ve Mumya (1003-1048)

Aksaray Kaleleri (1049-1068)

Kervansaraylar ve Hanlar (1069-1142)

Cami ve Mescidler (1143-1304)

Medreseler (1305-1364)

Bazı Müderrisler (1365-1382)

Zaviyeler ve Hankahlar (1383-1408B)

II. Cildin ana başlıkları ve sayfa aralıkları ise:

Türebeler (1411-1502)

Musalla ve Bazı Kabristanlar (1503-1516)

Ahi Mezar Taşları (1517-1522)

Kitabeli Erkek Mezar Taşları (1523-1558)

Kitabeli Kadın Mezar Taşları (1559-1586)

Hamamlar (1587-1594)

Çeşmeler Musluklar (1595-1600)

Bazı Değirmenleri (1601-1606)

Bazı Köprüler (1607-1614)

Bazı Tarihi Terimler (Istıklar) (1615-1629)

Noğay Tatarlarının Rusya'dan Türkiye'ye Göçleri (1630-1634)

Aksaray İlçesinin Jeolojik Yapısı (1635-1642)

Güherçile Ocakları (1643-1648)

Aksaray'ın Nüfusu (1649-1658)

Aksaraylı Meb'uslar-Milletvekilleri (1659-1664)

Aksaray İdare Amirleri, Sancak Beyleri, Mutasarrıfları, Mütessellimleri ve Valileri (1665-1666)

Aksaray İdare Amirleri, Mutasarrıfları, Mütessellimleri ve Muhassıllar (1667-1680)

Aksaray Belediyesi (1681-1728)

Okullar (1729-1746)

Hastaneler ve Dispanserler (1747-1752)

Bankalar-Ticaret ve Ziraat Odaları-Azm-i Milli Şirketi (1752-1762)

Milli Mücadelede Aksaray (1763-1786)

- Aksaray Kasaba ve Köyleri (1787-2192)
Bazı Archelaisliler ve Bazı Büyük Aksaraylılar, Aksaray'a Hizmet Edenler-
Aksaray'la İlgili Kişiler-Aksaray'ı Sevenler (2193-2740)
III. Cildin ana başlıkları ve sayfa aralıkları da:
Kapadokia Yeni Bulunan Kaya Eserleri (2746-2746)
Eser ve Değeri (2747-2752)
Kiliseler (2753-2911)
Belisrıama Kiliseleri (2912-2917)
Hasan Dağı Bölgesi Hakkında Genel Bilgiler (2918-2928)
Abideleri ve Kitabeleriyle Ortaköy Tarihi (2929-2930)
Ortaköy (2931-2937)
Belediye Bütçesi (2938-2939)
Balcı Belediye Bütçesi (2940)
Ortaköy Camileri (2940-2942)
Köyler (2943-3010)
Bir Hasan Dağının Hasan Dağı Hakkında Notları (3011-3038)
Hasan Dağı'nda Yollar (3039-3044)
Bazı Mahalli Kelimeler (3045-3046)
Bazı Mahalli (Yerel) Kelimeler (3047-3060)
Kitabın Metnine Girmeyen Bazı Resimler (3061-3077)
Şahıs Adları (3078-3103)
İndeks (3104-3291)
Düzeltilme Cetveli (3292-3309)

Aksaray Tarihi isimli eser, Konyalı'nın en kapsamlı ve derin kitabı olmasına karşın şekil, form, içerik metod, yöntem ve konunun işlenişi yönünden kendisinden önce yayınlanan "Şereflikoçhisar Tarihi " isimli kitabın gelişmiş bir tekrarıdır¹.

I.cildin tamamı ile II. cildin yarısı Aksaray merkez ilçedeki eserleri kapsarken, II. cildin diğer yarısı merkez ilçeye bağlı köyler ve Aksaraylı meşhurlar hakkındadır. III. Cild ise Ortaköy ilçe merkezi ve bağlı köyler ile İhlara Vadisi'ndeki kiliseleri anlatan bölümler M.-N Thierry'nin kaleme aldığı eserin Fransızcadan tercümesidir².

1 M. Zahir Ertekin; *İbrahim Hakkı Konyalı ve Eserlerinde Sanat Tarihi*, (Atatürk Üniv. Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum, 2014, 123.

2 N.-M. Thierry, *Nouvelles Eglises Rupestres de Cappadoce, Region du Hasan Dağı*, Paris, 1963.

Eserin geneli göz önüne alındığında 8 kale, 15 han, 85 cami ve mescid, 3 medrese, 7 Zaviye-hankah/tekke, 32 türbe, 6 mezarlık, 4 hamam, 9 çeşme, 9 köprü, 10 kamu (resmi) yapısı, 5 ev, 23 kilise, 1 şifahane, 1 bezirhane, 347 şahide ve sanduka, 18 sikke, 98 kitabe, 128 berat/ferman/hüccet/vakfiye Konyalı tarafından bizatihi incelenmiş, gerek fotoğrafları gerekse içerdikleri bilgiler kitapta yer almıştır. Ayrıca eser içerisinde 24 adet plan ve kesit, 49 tane desen ve motifin çizimi ve 7 adet de harita bulunmaktadır.

Bu eseri bu kadar büyük kılan aslında dönemin belediye başkanları olan Mehmed Dalkılıç ve Taki Tatlıpınar'ın Konyalı'ya gerekli araştırmaları yapması için maddi ve manevi desteklerini esirgememeleridir. Arkasında büyük bir destek alan yazar, Aksaray'a bağlı tüm köyleri, kasabaları, mezraları, virane yerleri, örenleri, terk edilmiş köyleri, eski, yeni tüm tarihi eserleri, kaya oyma medfenleri, tırhazları ayırım yapmaksızın incelemiştir.

Sonrasında yazar, gerekli arşiv belgelerini bulmak için ulaşabildiği tüm kütüphaneleri, müzeleri ve arşivleri ziyaret etmiş ve lüzumlu bulduğu belgeleri elde etmiştir. Bununla da yetinmeyen yazar yöredeki köklü ailelerle temasa geçmiş, tarihe ve tarihi eserlere merakı olan Milletvekili Oğuz Demir Tüzün ve yerel tarihçi Mehmed Hamzakadı'dan tam destek almıştır. Köylere yaptığı ziyaretlerde her daim yanında Oğuz Demir Tüzün bulunmuştur. Elindeki imkânları son noktasına kadar değerlendiren Konyalı bu büyük eseri meydana getirmiştir. Elinde olmayan sebeplerle gidemediği ya da göremediği yerler ve eserler hakkında da birkaç satır da olsa bilgi vermiş ve neden inceleyemediğini de yazmıştır.

Yörenin önemli ailelerinden olan Gürün ve Perekzadelerin ellerindeki arşiv belgelerini de kullanmayı da ihmal etmemiştir.

Eserde Konu Bütünlüğünün Bozulması

Konyalı kitabe ya da bir yazma eserde ismi geçen kişiler hakkında detaylı bilgiler vermektedir. O kişinin kitabede geçen ismi ile yetinmeyip, ilgili kişi hakkında diğer yazılı eserlerde geçen farklı bilgileri de yazmaktadır. Bu sebeple de bilgi karmaşası olmakta, verilen bilgilerde bir bütünlük ve devamlılık görünmemektedir. Bu durum yazarın konu bütünlüğünü bozduğunu göstermektedir. Aksaray'daki Selçuklu hâkimiyeti ile ilgili bilgileri anlatırken

birden Danişmentlilere veya Aksaray anlatılırken bir anda Konya ve Kayseri'ye geçmekte ve oradaki ilgili bilgileri de vererek konuyu fazlasıyla uzatmaktadır³.

Ervah Mezarlığı'ndaki Hacılar Hanı hakkında bilgi verirken, konunun akışını bozarak hanın yakınındaki türbeler hakkında bilgi vermekte ve bilgi akışı ili konu bütünlüğü bozulmaktadır⁴.

Konyalı'nın Arşivinden Kaynaklı Hatalar

Konyalı'nın kaleme aldığı Aksaray Tarihi gibi 3 ciltlik bir eserde de bir çok yerde hatalar görülmektedir. Ancak bu hatalar dizgi yada matbaadan ziyade Konyalı'ya ait hatalardır. Zira Konyalı tarafından yapılan tasniflerde büyük zarflar içerisinde ilgili konuya ait muhtelif resimler ve dokümanlar konulmuş ve her bir belgenin arkasına da bizzat Konyalı tarafından resimlerin isimleri ya da neye ait oldukları gerek Osmanlı gerekse Latinize Türkçe olarak yazılmıştır. Her bir yapı için oluşturulmuş olan zarfların içindeki resimler incelendiğinde o yapıya ait olmayan ancak diğer eserlere ait resimler zarfların içinde çıkmaktadır. Bu durum Konyalı'nın yapılarla ait resimleri karıştırdığını göstermektedir. Tasnifte başlayan hatalar, basılan kitapta da aynen yansıtılmıştır.

Bu karışıklığa birkaç örnek vermek mümkündür. 2446 nolu Pir Ali Sultan'a ait zarfın içinde Somuncu Baba Zaviyesi ile A'raçzade Camisi'ne ait birer adet resim⁵; Dadasın (Tatlıca) Köyü Camisi'ne ait bir tane resim Karakuyu Köyü Camisi isimli 2452 numaralı zarfta⁶; Melik Mahmud Gazi Hankahı'na ait bir adet resim Şeyh Hamit Mahallesinde Şeyh Hamid Veli Camii harabesi iç kısım şeklinde 2473 nolu zarfta⁷; 2479 nolu Öresun Han'a ait zarfta Sultan Hanı'na ait 3 adet, Helvadere Nora Harabeleri ait 1 adet, ve Alay Han'a ait 1 adet resim⁸; Şeyh Hamza Türbesi'ne ait 2483 nolu zarfın içinde Cemaleddin Aksarayi Zaviyesi'ne ait 1 adet resim⁹; Kılıç Arslan Türbesine ait 2489 nolu zarfta Sultan Hanı'na ait 1 adet, 2493 nolu zarf Ervah kabristanından bir türbe ve zaviye harabesi şeklinde isimlendirilmiş olmasına karşın resim Hacılar Hanı'na aittir¹⁰.

3 İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Niğde Aksaray Tarihi*, I, İstanbul, 1974, 286-88; Ertekin, *a.g.e.*, 360.

4 Konyalı, *a.g.e.*, 1084; Ertekin, *a.g.e.*, 360.

5 İ.H.K.K. Dosya No: 2446.

6 İ.H.K.K. Dosya No: 2452; Konyalı, *a.g.e.*, 2004.

7 İ.H.K.K. Dosya No: 2473; Konyalı, *a.g.e.*, 1294.

8 İ.H.K.K. Dosya No: 2479; Konyalı, *a.g.e.*, 1139, 1141.

9 İ.H.K.K. Dosya No: 2483; Konyalı, *a.g.e.*, 1498.

10 İ.H.K.K. Dosya No: 2493; Konyalı, *a.g.e.*, 1413.

2496 nolu Darphane isimli zarfın içinde A'raçzade Camisi ile Hacılar Hanı'na ait birer resim¹¹; Zinciriye Medresesi'ne ait 2525 nolu zarfın içinde Mamasın Köyü Pir Şemmas Tekkesi'nin mihrap resmi görülmektedir¹². (Fot.1-2)

2604 nolu Gaybi Dede Türbesi isimli zarfın içinde tanımlanamayan bir yapıya ait resimler Yenipınar Gaybi Türbesi adıyla kitapta; yine Gaybi Dede Mezarlığı'na ait olduğu belirtilen bir şahidenin resmi görülmektedir¹³. İşin garip tarafı Gaybi Dede'ye atfedilen resimler kesinlikle Hacı Gaybi Türbesi'ne ait değildir. Ayrıca şahide günümüzde Ihlara Kasabası'ndaki metruk büyük camide yer almaktadır¹⁴. 2605 nolu Bacım Sultan isimli dosyadaki resim ise Çaput Baba Türbesi'ne aittir¹⁵. 2611 nolu Yenipınar Köyü ve Camisi isimli zarftaki camiye ait resim aslında Mamasın Köyü'ndeki Yeni Cami'nindir¹⁶. (Fot. 3-4)

2615 nolu Viranşehir Harabeleri isimli dosyada Çanlı Kilise'nin resmi görülmektedir¹⁷. 2652 nolu Susadı Köyü isimli dosyadaki Hacı Bektaş Zaviyesi'nin resimlerinin arasında Aksaray merkezdeki A'raçzade Camisi'nin mihrabı karışmıştır¹⁸.

Zinciriye Medresesi'nin portaline ait üç adet fotoğraf ise Sultan Hanı'nın iç kapısı şeklinde kitapta yanlış yazılmıştır¹⁹.

Osmanlı Devleti'ne ait arşiv vesikalarında Anadolu Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubat tarafından yaptırıldığı belirtilen Ulu Irmak kenarındaki bendler²⁰; Konyalı tarafından "kale kalıntısı" şeklinde yanlış tanımlanmış ve kitapta "Archelais kalıntıları" biçiminde yazılmıştır²¹.

11 İ.H.K.K. Dosya No: 2496; Konyalı, *a.g.e.*, 983, 984.

12 İ.H.K.K. Dosya No: 2525; Konyalı, *a.g.e.*, 1340.

13 İ.H.K.K. Dosya No: 2604; Konyalı, *a.g.e.*, 2141.

14 Konyalı Ihlara Kasabası'nı tanımlarken şahidenin caminin içinde olduğunu yazdıktan sonra dökümünü vermektedir. Bkz.: ; Konyalı, *a.g.e.*, 1980.

15 İ.H.K.K. Dosya No: 2605.

16 İ.H.K.K. Dosya No: 2611; Konyalı, *a.g.e.*, 2140.

17 İ.H.K.K. Dosya No: 2611; Konyalı, *a.g.e.*, 1954.

18 İ.H.K.K. Dosya No: 2652; Konyalı, *a.g.e.*, 2079.

19 Konyalı, *a.g.e.*, 1118, 1132.

20 12 Muharrem 1191/20 Şubat 1777 tarihinde meydana gelen yağmur sonucu Ulu Irmak taşmış ve bu taşkın neticesinde setin bir kısmı yıkılmıştır. Bkz.: BOA, HAT, 19 / 880.

21 İ.H.K.K. Dosya No: 2501; Konyalı, *a.g.e.*, 1056.

Kitabe Okumalarından Kaynaklı Hatalar

Konyalı arşiv belgelerini, kitabe ve sikke okuma konusunda işin ehli bir kidir. Bu durum eserlerinde açıkça görülmektedir. Yazar birçok eserinde “yerli ve yabancı bilim adamları tarafından doğru ve tam olarak okunamayan” kitabelerin ilk defa kendisi tarafından doğru ve tam olarak okunduğunu gururlu bir şekilde yazmaktadır.

Aynı mağrur ifadelerle Ağzıkarahan’ın kapalı kısım portalindeki kitabe ile Sultan Hanı’na ait 667/1268-69 tarihli tamir kitabesini, yapıyı yerinde inceleyen yerli ve yabancı bilim adamları tarafından doğru ve tam olarak okunamadığını, kendisinin bu kitabeyi doğru okuduğunu yazmaktadır²²(Fot. 5.)

Konyalı, Ağzıkarahan’ın kapalı kısım portalindeki kitabe de kendisine yakışmayan bir tavır sergilemiştir. Kitabenin ilk satırını okuyamadığı gibi tamamen uydurmuştur. İkinci satırının yarısını ise doğru okuyabilmiştir. Son satırdaki bir kelimeyi de yanlış okumuştur. 1920-23 yıllarında yapıyı inceleyen Abdullah Sabri Karter’in okuduğu kitabe, Konyalı’nın okuduğuna göre daha doğrudur²³. Anadolu Selçuklu Kitabeleri hakkında doktora tezi hazırlayan Recep Gün ise bu kitabenin ilk iki satırını net olarak okuyamamış ve tezinde ilgili kısımları eksik bırakmıştır²⁴.

Konyalı ilk satırı “امر بإنشاء هذا الخان المبارك” şeklinde okumuştur²⁵. Ancak ilk satır “بانيء هذا الخان لقد” biçiminde olmalıydı²⁶.

Kitabe ikinci satırı ise “في أيام دولة السلطان الاعظم” biçiminde okumuştur²⁷. Bu satır ise “مماليك سلطان الاعظم” biçiminde okunmalıdır²⁸.

Son satırda ise “شعبان”²⁹ kelimesi kesin olmamakla birlikte “بييغا” şeklinde olma ihtimali daha yüksektir³⁰.

22 Konyalı, *a.g.e.* 1078, 1125; Ertekin, *a.g.e.*,363.

23 Abdullah Sabri Karter, *Aksaray Dağarcığı*, (Yzm.), 45.

24 Recep Gün, *Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazı Kullanımı*, (Ondokuz Mayıs Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Doktora Tezi), Samsun, 1999, 79-80.

25 Konyalı, *a.g.e.*, 1076.

26 Zekai Erdal, *Aksaray’da Türk Devri Mimarisini*, (Yüzüncü Yıl Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Doktora Tezi), Van, 2014, 340.

27 Konyalı, *a.g.e.*, 1076.

28 Edal, *a.g.e.*, 340.

29 Konyalı, *a.g.e.*, 1076.

30 Karter, *a.g.e.*, 45.

Hanın Avlu Taç kapısındaki kitabenin tarih kısmında geçen “ صفر ”³¹ ayını Konyalı “ شعبان ” şeklinde yanlış okumuştur³². (Fot. 5-6-7)

Tarihi Eserler Hakkındaki Hataları

1-Konyalı Ulu Cami'nin Karamanoğlu Mehmed Bey tarafından yaptırıldığını oğlu İbrahim Bey ile alakasının bulunmadığını iddia etmesi ise yine Konyalı'nın yersiz ve inatçı tutumunun bir örneğidir. Konyalı Osmanlı'nın çöküş devrinde bir çıkarıcı tarafından İbrahim adının uydurulduğunu da mesnetsiz bir şekilde iddia etmesi de yine onun garip tutumlarından³³.

Ulu Cami, şer'iyye sicilinde İbrahim Bey'in bina eylediği cami, İbrahim Bey Cami, Karamanoğlu bina eylediği cami, Ulu Cami³⁴ şeklinde kayıtlıdır.

Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde Karamanoğlu İbrahim Bey Vakfına bağlı Ulu Cami³⁵, Karamanoğlu İbrahim Bey bina eylediği cami-i şerif³⁶ isimleriyle zikredilmiştir.

Vakıf kayıtlarında da Karamanoğlu İbrahim Bey Cami³⁷, İbrahim Beyzade Karaman Cami-i Şerif³⁸, Karaman Oğlu İbrahim Bey bina eylediği cami³⁹, Karamanoğlu İbrahim Bey binası cami⁴⁰ şeklinde anılmaktadır.

Yukarıda ki arşiv kayıtlarında da açıkça görüldüğü üzere Ulu Cami'ye katkısı bulunanlardan birisi de Karamanoğlu İbrahim Bey'dir.

Konyalı'nın Karamanoğlu Sultan İbrahim için ortaya attığı bu iddiayı yine Aksaray'ın ilk valisi Abdullah Sabri Karter yalanlamaktadır. Karter, Beyler (Ulu) Cami'nin yıkılan Mahfil duvarında olup bilahare cami içine konulan bir kitabeden bahsetmektedir. Aksaray Müzenin bahçesinde sergilenen kitabenin metni ise:

31 Karter, *a.g.e.*, 45; Erdal, *a.g.e.*, 339.

32 Konyalı, *a.g.e.*, 1074.

33 Konyalı, *a.g.e.*, 1271, dipnot 1.

34 Aksaray Şer'iyye Sicili, 15a, 17a, 36b, 49b.

35 BOA, HAT, 1492 / 34 – 1

36 BOA, HAT, 546 / 26971.B

37 V.G.M.A. Defter No: 531, Sayfa: 126, Sayfa: 128.

38 V.G.M.A. Defter No: 533, Sayfa: 137.

39 V.G.M.A. Defter No: 533, Sayfa: 137.

40 V.G.M.A. Defter No: 534, Sayfa: 162, Sayfa: 169; Defter No: 535, Sayfa: 121.

۱- فی ایام الدولة السلطان

۲- ابراهیم بن محمد بن قرامان خلد ملکه

Kitabenin Anlamı:

“Karaman oğlu Mehmed oğlu İbrahim’in sultanlığı günlerinde (yapıldı) Allah mülkünü ebedi kılsın” bu kitabe açık bir şekilde camide Karamanoğlu Sultan İbrahim’in imzası olduğunu göstermektedir⁴¹. (Fot. 8.-9.)

Konyalı bu kitabenin Ulu Cami’ye ait olamayacağını “Karamanoğlu Cami Medresesi” ne ait olabileceğini yazdıktan sonra babası Mehmed Bey’in yaptırdığı cami ile alakasının olamayacağını kat’i bir dille vurgulamıştır. Bununla da yetinmeyen Konyalı kitabenin başka bir yerden ve bir başka yapıdan getirilmiş olabileceği ihtimali üzerinde de durmaktadır. Bunun haricinde Konyalı kitabede geçen İbrahim’in lakabı “Tacüddin” olan II. İbrahim olduğunu da iddia etmektedir⁴².

2-Konyalı, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1970 yılında Ulu Camideki tarihi halıları incelemek ve tasnif etmek için görevlendirilmiştir. Bu inceleme esnasında cami içinde ve yakın çevresinde tespit ettiği kitabeleri de halılarla birlikte Vakıflar Dergisinde bir makalede yayınlamıştır⁴³. Makalenin içeriği ise 1974 yılında yayımlanan “Abideleri ve Kitabeleri ile Niğde Aksaray Tarihi” adlı eserinin I. cildinden aynen aktarılmıştır⁴⁴.

Ulu Camideki inceleme esnasında tespit ettiği bir kitabedeki hatalı ısrarı kendisinden sonra gelen ve onu kaynak gösteren tüm araştırmacıları yanıltmıştır. Zira yazar makalesinde “ mabedin batısında enkaz arasında bulduğumuz 0.90 x 0.45 metre ebadındaki bir mermerde de devrinin sülüsü ile üç satır halinde şu kitabeyi okudum:..” diyerek kitabe hakkında bilgileri vermeye başlamıştır⁴⁵. Aksaray Tarihi isimli kitabında ise “Ulu cami’in vaktiyle yıkılan kapısının üzerinde veyahut portalinin bir yerinde bulunuyordu. Kapu tamir edilirken veyahut daha evvel bulunduğu yerden düşmüş ve muhafaza için caminin içine alınmıştır. Sonra kadirbilmezler tarafından hoyratça sokağa, abdesthane yolunun

41 Karter, a.g.e., 6.

42 Konyalı, a.g.e., 1228-29; a.y., “Aksaray Ulu Cami”, *Vakıflar Dergisi*, X, Ankara, 1973, 273-288.

43 Konyalı, a.g.m., 273-288.

44 Konyalı, a.g.e., 1221- 1287.

45 Konyalı, a.g.m., 273.

üstüne fırlatılmıştır...”⁴⁶ şeklindeki ifadeleriyle kitabenin camide nerede bulunduğu konusunda öngörülerde bulunmaktadır.

Kitabe günümüzde Aksaray Müzesi'nin bahçesinde ters bir şekilde muhafaza edilmektedir. Gerek iklimin gerekse zamanın olumsuz etkileri nedeniyle mermer malzeme üzerindeki yazılar silinmeye başlamıştır.

Kitabenin Metni:

۱- امر بعمارة و تجديده اسلطان

۲- الاعظم سلطان محمد بن المرحوم المغفور

۳ - علاءالدين بك في سنة احدى عشر و ثمانماية

معمارہ فيروز

Kitabenin Anlamı: “ Bunun yenilenmesini merhum ve mağfur Alaeddin Bey'in oğlu yüce Sultan, Sultan Mehmed 811 yılında emretti.” Taşın solunda, yukarıdan aşağıya doğru “Mimar Firuz ” adı okumaktadır. (Fot. 10.)

Konyalı gerek makale de gerekse Aksaray Tarihi adlı eserinde bu kitabenin net bir şekilde Ulu Cami'ye ait olduğunu iddia etmektedir. Bu iddiası sonucunda Ulu Cami'nin Karamanoğlu Alaeddin Bey'in oğlu Mehmed Bey tarafından 811/1408 tarihinde yenilendiğini ve mimarının da Mimar Firuz olduğunu yazmaktadır⁴⁷.

Konyalı'dan sonra Ulu Cami ile ilgili araştırma yapanlar ise Konyalı'nın bu iddiasını kritize etmeden aynen eserlerine aktarmışlar⁴⁸

Abdullah Sabri Karter valilik yaptığı dönemde (1920-23) şehir içinde yapmış olduğu araştırma neticesinde “Hacı Hasanlı Mahallesinde Alaybekzade Kara Mehmed Ağanın Sokak duvarında” bulunan kitabe vali tarafından “Cami-i Kebire nakledildi⁴⁹ şeklinde ifade edilerek kitabenin tam dökümü de eserde verilmiştir⁵⁰. (Fot. 11.)

46 Konyalı, *a.g.e.*, 1226.

47 Konyalı, *a.g.m.*, 273; *a.y.*, *a.g.e.*, 1226.

48 Muhammet Görür, *Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Aksaray Şehri*, (Hacettepe Üniv. Sos. Bil. Enst., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1991, 97; Anonim, *Aksaray Turizm Envanteri 1995*, Konya, 1995, 35; Osman Nuri Dülgerler, *Karamanoğulları Dönemi Mimarisi*, Ankara, 2006, 78-79.

49 Abdullah Sabri Karter, *Aksaray Dağarcığı*, II, (Yzm.), 5.

50 Karter, *a.g.e.*, 5.

Araştırmacılarından Zeki Oral 1936 yılında yayınlanan bir makalesinde kitabenin Karamanoğlu II. Mehmed Bey tarafından yaptırılan ancak sonradan yıkılan imarete ait olduğunu belirttiikten sonra kitabesinin Ulu Camide saklandığını da açık bir dille yazmıştır⁵¹.

Ancak kitabenin zamanla nerden geldiği unutulmuş ve Konyalı'nın 1970'li yıllarda Ulu Cami'de yaptığı inceleme esnasında yeniden tespit edilerek Ulu Cami'ye ait olduğu kabul edilmiştir.

Konyalı kendisinden önce kitabeyi gören Oral'ın yayınlarını takip etmiş olmalıdır⁵². Ancak Oral ile aralarının kötü olması Konyalı'nın bu konuda Zeki Oral'ı tasdik etmesine engel olmuş gibi gözükmektedir. Zira Konyalı'ya göre Zeki Oral kötü kitabe okuyan, Arapça, Farsça ve Osmanlı Türkçesini doğru okuyamayan birisidir⁵³. Ayrıca ona göre Zeki Oral farklı yerlerden topladığı malzemeleri kendisine mal eden bir kişidir⁵⁴.

Abdullah Sabri Karter'e ait üç defterden sadece ilkinin gören ve eserinde genişçe yer veren⁵⁵ Konyalı, Ulu Camiye ait kitabenin olduğu diğer cildi görememiştir.

Sonuç itibarıyla Oral, Konyalı'dan önce yöreye gelip araştırma yapmıştır. Bu kişinin yayınlarını gören inceleyen ve eserlerinde atıflar yapan Konyalı'nın Ulu Camiye ait olmadığı kesin olan bir kitabeyi ısrarla Ulu Camiye atfetmesi kabul edilebilir bir durum değildir.

3-Günümüzde Debbağlar Camisi olarak adlandırılan yapıyla alakalı olarak Konyalı eserinde yine çelişkiye düşmüştür. Yazar eserinin Debbağlar Camisi başlığı altında yapıyı tanımlarken caminin olduğu yerde eskiden bir mezarlık olduğunu ve caminin temeli kazılırken kitabeli bir taşın bulunduğunu yazmaktadır⁵⁶.

51 Zeki Oral, "Niğde Tarihi", *Akıncı Derğisi*, 12, Niğde, 1936, 4.

52 Konya'da yayınlanan ve Konyalı tarafından "okunamayan ve perişan" şeklinde hor görülerek tarif edilen Anıt Dergisi'nin 1949 tarih ve 110. Sayıda Zeki Oral'ın makalesine menfi de olsa atfı yaması Konyalı'nın, Zeki Oral'ın yayınlarını takip ettiğini göstermektedir. Bkz.: Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri İle Beyşehir Tarihi*, Erzurum, 1991, 170-71.

53 Ertekin, *a.g.e.*, 414, 1003,

54 Ertekin, *a.g.e.*, 1003,

55 Konyalı, *a.g.e.*, 1675-1678.

56 Konyalı, *a.g.e.*, 1155.

Bu kitabe günümüzde caminin doğu cephesinde yer almaktadır. Zikredilen kitabenin metni ise:

- 1-Bu cami-i şerifin tamirine dal بو جامع شريفك تعميرينه
۱- دال
2- Kara Şeyhzade Hüseyin Kemal sene 1292⁵⁷ قره شيخ زاده حسين كمال ۱۲۹۲
۲- سنه

Yukarıdaki kitabeyi anlattıktan sonra orijinal Debbağlar Camisi'nin yine burada Bölcek Köprüsü'nün tam karşısında olduğunu ve yıkıldığını; yeni caminin yerine eski caminin adının verildiğini ve kitabesinin de getirilerek caminin doğu duvarına yerleştirildiğini yazdıktan sonra ikinci kitabenin dökümünü vermektedir. Bu kitabe de mevcut olup caminin doğu duvarında bulunmaktadır. 1082/1671 tarihli ikinci kitabenin metni ise:

- ۱- بنا و عمر هذا المسجد الشريف والمعبد اللطيف
1. Bena ve amere haze'l-mescidi'ş-şerif ve'l-ma'bedi'l-latif
۲- الحاج محمد بن محمود الحامدي في غرة
2. El-Hac Muhammed b. Mahmud el-Hamidi fi gurreti
۳- رجب الفرد لسنة اثنين وثمانين و الف
3. Recebi'l-ferd li-seneti isneyn ve semanin ve elf⁵⁸.

Konyalı Debbağlar Camisi'nin 1973 yılında yapılan Bölcek Köprüsü'nün karşısında olduğunu yazarak ilk hatasını yapmıştır. Zira Debbağlar Camisi, Bölcek değil camiyle aynı adı paylaşan ve Bölcek Köprüsü'nün 100 m. kuzeyindeki Debbağlar Köprüsü'nün tam karşısında yer almaktaydı. Yıkılmadan önceki resimleri caminin gerçek yerindeki mevcudiyetini ispat etmektedir. (Fot. 12.)

Bir diğer hatası ise 1082/1671 tarihli ikinci kitabenin yıkılan camiye ait olduğu iddiası⁵⁹. Ancak bu kitabenin yıkılan camiye ait olmadığını Zeki Oral ispatlamaktadır.

57 Konyalı, a.g.e.,1155.

58 Konyalı, a.g.e.,1156.

59 Konyalı, a.g.e.,1156.

Zeki Oral, Pamucak Mahallesi'ndeki Garipler Mezarlığı denilen yerde cami temelleri kazılırken yerin 2 m. altından bir kitabenin bulunduğunu belirttikten sonra kitabenin metnini vermektedir⁶⁰.

Zeki Oral'ın da belirttiği üzere toprak altından çıkan kitabe aslında 1082/1671 tarihli olandır. 1292/1875 tarihli kitabe ise yıkılan camiye ait olabilir.

Konyalı'nın ismini vermediği, Zeki Oral'ın Garipler Mezarlığı olarak tanımladığı kabristan aslında 1279/ 1863 tarihinde vuku bulan taşkın sonucu ortadan kalkan Bölücek Mahallesi'ndeki Hacı Ömer Efendi tarafından vakfedilen mezarlık olmalıdır⁶¹. Toprak altından çıkarılan kitabe de mezarlıktaki olması muhtemel mescide aittir.

4-Yazarın bir başka iddiası ise Melik Mahmut Gazi Hankahı'nın, mevcut olmadığıdır. Konyalı'nın Darphane olarak eserinde incelediği yapı aslında hankahtır⁶². Darphane olarak zikrettiği yapıyı bir başka yerde Şeyh Hamid Veli (Melik Mahmud Gazi) Cami şeklinde tanımlamaktadır⁶³. Kitabında Darphane resmi olarak bir yerde Hacılar Hanı'nı gösterirken bir başka yerde ise A'raçzade Camisi'ni vermektedir⁶⁴. Melik Mahmud Gazi Hankahı'nda Prof. Dr. Bekir Deniz tarafından kapsamlı bir kazı gerçekleştirilmiştir⁶⁵. (Fot. 13-14)

Konyalı'nın Akademik Üsluba Uymayan Yanları

1- İ. Hakkı Konyalı'nın en büyük zaaflarından birisi de eline geçen orijinal belgelere imzasını atması, kırmızı renkli kalem ile metin içerisinde gördüğü önemli ifadelerin altını çizmesidir.

Aksaray'ın ilk valisi Abdullah Sabri Karter'e ait defterin ilk cildinin kapak sayfasına "İbrahim Hakkı Konyalı tarafından tetkik edilmiş ve fihristi yapılmıştır" ifadesini Osmanlı Türkçesi ile yazıktan sonra "İ. H. Konyalı" şeklinde imzasını atmış ve altına defterin içeriğini gösteren bir fihrist yapmıştır⁶⁶. (Fot. 15-16)

60 Zeki Oral, "Aksaray'ın Tarihi Önemi ve Vakıflar", *Vakıflar Dergisi*, V, Ankara, 1962, 227.

61 İ.MVL, 495 / 22425 – 5, 10b.

62 Konyalı, *a.g.e.*, 983-997.

63 Konyalı, *a.g.e.*, 1294.

64 Konyalı, *a.g.e.*, 983-984.

65 Konyalı, *a.g.e.*, 1299.

66 Karter, *a.g.e.*, 1-2.

Bir diğer örnek ise günümüz itibariyle tespit edilen tek örnek olan Aksaray Şer'iyeye Sicili'nde de benzer uygulamaya gitmesidir. Defterin ilk sayfasına "Aksaray'ın 1034, 1036, 1037, 1038, 1039, 1040 tarihli şer'iye sicil defteri. İçinde bazı padişah hükümleri de var, İbrahim Hakkı Konyalı tarafından Edilmiş ve mühim kısımları (Aksarayadlı kitabına alınmıştır.

Tedkik edilmiştir.

İ. H. Konyalı" şeklinde not düşmüş ve imzasını atmaya da unutmamıştır. (Fot. 17-18)

2-Konyalı'nın en büyük özelliklerinde birisi de yapmış olduğu incelemeler esnasında fotoğrafı çekilen yapının yanında ya da önünde durarak o fotoğraf karesinin içinde yer almasıdır. Örnek olarak Ağzı Kara Han⁶⁷, Cıncıklı Mescid⁶⁸, Hasan Dede Zaviyesi⁶⁹, Ulu Cami⁷⁰, Öresun Han⁷¹ verilebilir. (Fot.19-20.)

3-Konyalı'nın bir diğer özelliği de fotoğraf karesinin içine kendisi giremeyecek durumda ise fotoğrafı çekilecek nesnenin yanına bastonunu koyarak varlığını hissettirmesidir. Aksaray Ulu Camisi önünde bir tabut içerisindeki Anadolu Selçuklu Sultanı IV. Kılıç Arslan'a ait olduğunu iddia ettiği bir mumyanın hemen yanında bastonu açıkça görülmektedir⁷². (Fot. 21.)

Sonuç

İbrahim Hakkı Konyalı gerek arşivi gerekse yayınladığı, kitap, köşe yazıları ve makaleleri ile büyük bir derya olduğunu ortaya koymuştur. Konyalı'yı bu kadar büyük yapan şey ise daha 19 yaşında iken Konya'da dergi çıkarmaya başlatan merakı ve araştırmacı duygusudur.

Konyalı 6'sı çeviri toplam 20 yayımlanmamış, 2'si vefatından sonra, 3'ü çeviri olmak üzere 30 basılmış, 3 de kayıp olmak üzere 53 adet kitabın altına imzasını atmıştır. Bunlarla da yetinmeyen Konyalı, 27 farklı gazetede yayınladığı köşe yazılarından 2080 adedi sanat tarihi ile doğrudan ya da dolaylı bir şekilde alakalıdır. Aynı şekilde yine 21 ayrı dergide yayımlanan yüzlerce makale arasından 234 tanesi sanat tarihinin içine girmektedir⁷³.

67 Konyalı, *a.g.e.*, 1072, 1078.

68 İ.H.K.K. Dosya No: 2468; Konyalı, *a.g.e.*, 1168.

69 İ.H.K.K. Dosya No: 2469; Konyalı, *a.g.e.*, 1174, 1177, 1178.

70 Konyalı, *a.g.e.*, 1252.

71 İ.H.K.K. Dosya No: 2479; Konyalı, *a.g.e.*, 1140, 1141.

72 Konyalı, *a.g.e.*, 1033.

73 Ertekin, *a.g.e.*,4.

Günümüze ulaşmayan ya da tamir edilerek orijinalliği değişen birçok yapı hakkındaki tek bilgi kaynağı Konyalı'nın Aksaray Tarihidir. Bu zamana Aksaray'la alakalı yapılmış hiçbir çalışma Konyalı'nın eserinin üzerine çıkamamıştır. Bu nedenle de hala ilk günkü gibi önemini koruyan ve başvuru alan ilk ana eser olarak yerini korumaktadır.

Eserde fazlasıyla Sanat Tarihi bilgileri olmasına karşın tarihi olayları ayrıntıları ile anlatması nedeniyle tarih yönü baskın bir eser şeklini almıştır. Yazar, hakkında herhangi bir malumat bulunan bir yapı hakkında detaylı bilgiler verirken, hakkında hiç bilgi bulunmayan yapıları birkaç kelime ile anlatmayı yeğlemiştir⁷⁴.

Yazar, Aksaray'ın ileri gelen ailelerinin elinde yer alan orijinal berat, ferman, menşur, hüccet gibi vesikaları görmüş ve onlardan da faydalanmıştır.

Bu kaynak eser, Konyalı'nın incelediği dönemde mevcut olan eserlerden günümüze ulaşamayanlar ile onarım adı altında orijinalliğinden uzaklaştırılmış, hatta kendi tabiriyle "katledilmiş" eserler hakkında da faydalı bir eser niteliğindedir⁷⁵.

Konyalı, geçmiş olduğu tüm köyler hakkında, nüfusu, mezhep ve etnik yapısı, geçim şekilleri, coğrafi özellikleri; varsa tarihi eserlerini, höyüklerini, çevresindeki eski yerleşim birimlerini, meşhur arazilerini de tek tek saymıştır.

74 Konyalı, Zinciriyeli Medresesi'ni anlatırken, yapı hakkındaki bilgileri ve çizimleri Aptullah Kuran'ın "Karamanlı Medreseleri" isimli makalesinden almıştır. Bkz. Aptullah Kuran, "Karamanlı Medreseleri", *Vakıflar Dergisi*, S. 8, Ankara, 1969, s. 209-224.

75 Bu duruma en güzel örnek Cıncıklı Mescit'tir. Tuğla ve firuze çini bezemeli batı duvarı orijinal olup Anadolu Selçuklu dönemine aittir. Çinilerin birçoğu dökülmüş olmasına rağmen az da olsa kalıntıları gözükmemektedir. Genel olarak girift geometrik süslemeler hâkimdir. 2007 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen restorasyon ile yapı katledilmiştir. Zira orijinal bezemenin üzerine orijinalliği ile alakası olmayan, simetri ve hassas geometrik düzenlemelerden uzak bir kalem işi süslemeye gidilmiştir. Hatta süslemelerin rahat çizilmesi için yapılan karbon desen eskizlerinin izlerini bile silme zahmetinde bulunmamışlardır. Geometrik motiflerin ölçüleri, birbirine eşit olması gereken çokgenler oldukça basit ve gelişigüzel acemi bir şekilde yapılmıştır. Merkezlere yerleştirilmiş çok kollu yıldızların her biri deformasyona uğramış yıldızlardan başka her şeye benzemektedir. Ayrıca bu restorasyon daha bitmeden kalem işi bezemeler ve sıvalar dökülmeye ve çatlamaya başlamıştır. Asırladır ayakta kalmasını bilen duvar ve süslemelere karşın, daha 1 yılını bile doldurmadan dökülen süslemelerin ve sıvaların bir arada olması dikkate şayandır.

Toprak Mahsulleri Ofisi'ne ait siloların inşası için ortadan kaldırılan Sine Çayırı Mezarlığı'ndaki şahidelerin birçoğunu okumuş ve bazılarının fotoğraflarını da çekerek onları yok olmaktan kurtarmıştır.

Yazar'ın tespit ettiği ve okuduğu bazı kitabeler, kendisinden sonra yörede araştırma yapanlar tarafından kritikleri yapılmadan aynen alınmış, nerde oldukları soruşturulmamış akıbetleri sorgulanmamıştır.

İncelendiği dönemdeki Aksaray şehir dokusu, eski eserlerin birbirleri ile olan konumlarını ortaya koyması açısından da önemlidir.

Ervah Mezarlığı'ndaki Bacım Sultan ve Anonim Türbe gibi çeşitli bahanelerle yıktırılan, yok edilen yapılar hakkındaki tek bilgi kaynağı yine bu üç ciltlik eserdir.

Meslek aşkı ile dağ tepe demeden çağrı yapılan her yere gitmiş, bıkmadan usanmadan tüm zorlukları aşarak bu eserleri meydana getirmiştir. Biricik oğlu Ayhan ve ilk eşi Mediha Hanım vefat ettiklerinde Konyalı yine bir araştırma gezisindedir⁷⁶.

20 Ağustos 1984 yılında 88 yaşında Akşehir Belediyesi'nin davetlisi olarak çıktığı bir araştırma gezisinde vefat etmiştir. Ömrünü araştırmalara adayan bir kişinin bu kadar eser vermesi gayet normaldir. Ayrıca en büyük özelliklerinden birisi de hiç şüphesiz hurda niyetine satılan Osmanlı arşiv belgelerini kurtarmış olmasıdır.

Eserleri tetkik edildiğinde tarihe, arşive, dile ve edebiyata ne kadar vakıf olduğu anlaşılmaktadır. Yaşam tarzı ve araştırmacı kişiliği ile kendisinden sonra gelecek kişilere bir rehberdir. Eserlerindeki hatalar ve yanlışlıklar, diğer kişilerle olan tartışmaları, zaafı Konyalı'nın büyüklüğüne ve ilimdeki derinliğine kesinlikle bir leke düşürmez. Tam tersine onu daha da yüceltir.

Konyalı'nın Abideleri ve Kitabeleri İle Aksaray Tarihi isimli eseri, yazarın uzun yıllar süren araştırma-inceleme hayatının adeta en olgun meyvesi mesabesindedir. Bu eserinde, hiçbir eserinde olmadığı kadar önem atfetmiş ve olabildiğinde araştırma objektifinin zümünü derinlemesine ayarlamıştır. Detaylar bu eserde pekâlâ ön palanda; değil köy adeta hiçbir mezra mevzu dışında

76 Ertekin, a.g.e.,47.

tutulmamıştır. Bu zaviyeden bakıldığında Konyalı'nın bu eseri hem hacim, hem içerik ve hem de olgunluk açısından diğerlerinden daha önde olduğu kanısına varmamız mümkündür.

Bu eserin bir diğer ayırıcı özelliği de, onun diğer eserlerinde pek az başvurduğu veya pek detaylandırmadığı Hıristiyan mimarisine geniş yer vermesidir. Eserin üçüncü ve son cildi neredeyse bu konuya ayrılmıştır. Zira Konyalı'yı sanat tarihi çalışmalarında ağırlıklı olarak Selçuklu ve Osmanlı mimarilerine yoğunlaştığını görmekteyiz.

Bu eseri incelerken karşılaştığımız kimi eksiklik ve yanlışlıklar, eserin kapsamı, yazarın yaşı, dönemin imkânları v.b. özellikler göz önünde bulundurulduğunda insafla karşılanması gereken ve pekâlâ mümkün olan eksikliklerdir. Zira Konyalı'nın eserlerini basmadan önce tashih imkânı da pek bulamadığı gerçeği ile daktilonun kullanımındaki sınırlılıklar göz önünde bulundurmamız gereken önemli hususlardır.

KAYNAKLAR

- ANONİM, *Aksaray Turizm Envanteri 1995*, Konya, 1995
- DÜLGERLER, Osman Nuri *Karamanoğulları Dönemi Mimarisi*, Ankara, 2006.
- ERDAL, Zekai; *Aksaray'da Türk Devri Mimarisi*, (Yüzüncü Yıl Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Doktora Tezi), Van, 2014.
- ERTEKİN, M. Zahir; *İbrahim Hakkı Konyalı ve Eserlerinde Sanat Tarihi*, (Atatürk Üniv. Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum, 2014,
- GÖRÜR, Muhammet; *Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Aksaray Şehri*, (Hacettepe Üniv. Sos. Bil. Enst., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1991
- GÜN, Recep; *Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazı Kullanımı*, (Ondokuz Mayıs Üniv., Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Doktora Tezi), Samsun, 1999.
- KARTER, Abdullah Sabri; *Aksaray Dağarcığı*, I-II, (Yzm.),
- KONYALI, İbrahim Hakkı; *Abideleri ve Kitabeleri ile Niğde Aksaray Tarihi*, I-, II-III, İstanbul, 1974.
- _____, *Aksaray Ulu Cami"*, *Vakıflar Dergisi*, X, Ankara, 1973, 273-288.
- _____; *Abideleri ve Kitabeleri İle Beyşehir Tarihi*, Erzurum, 1991.
- ORAL, Zeki "Niğde Tarihi", *Akpınar Dergisi*, 12, Niğde, 1936
- _____, "Aksaray'ın Tarihi Önemi ve Vakıflar", *Vakıflar Dergisi*, V, Ankara, 1962, 223-240.
- THIERRY, N.-M.; *Nouvelles Eglises Rupestres de Cappadoce, Region du Hasan Dağı*, Paris, 1963.
- Aksaray Şer'iyeye Sicili, (Yzm.) 15a, 17a, 36b, 49b.
- BOA, HAT, 1492 / 34 – 1
- BOA, HAT, 19 / 880.
- BOA, HAT, 546 / 26971.B
- İ.MVL, 495 / 22425 – 5, 10b.
- İ.H.K.K. (İbrahim Hakkı Konyalı Kütüphanesi) Dosya No: 2446
- İ.H.K.K. Dosya No: 2452
- İ.H.K.K. Dosya No: 2468
- İ.H.K.K. Dosya No: 2469
- İ.H.K.K. Dosya No: 2473
- İ.H.K.K. Dosya No: 2479
- İ.H.K.K. Dosya No: 2483
- İ.H.K.K. Dosya No: 2493
- İ.H.K.K. Dosya No: 2496
- İ.H.K.K. Dosya No: 2501
- İ.H.K.K. Dosya No: 2604
- İ.H.K.K. Dosya No: 2605
- İ.H.K.K. Dosya No: 2611
- İ.H.K.K. Dosya No: 2652
- V.G.M.A. Defter No: 531.
- V.G.M.A. Defter No: 533.
- V.G.M.A. Defter No: 534.

ŒEHİRLERİN SEVDALISI İBRAHİM HAKKI KONYALI ARMAĞANI

V.G.M.A. Defter No: 535.

EKLER

Fot. 1.: Zincirli Medresesi'ne Atfedilen Mihrap (Konyalı'dan)

Fot. 2.: Mamasın Köyü Pir Şemmas Tekkesi Mihrabı

Fot. 3.: Konyalı'ya Göre Yenipınar Köyü Hacı Gaybi Türbesi (Konyalı'dan)

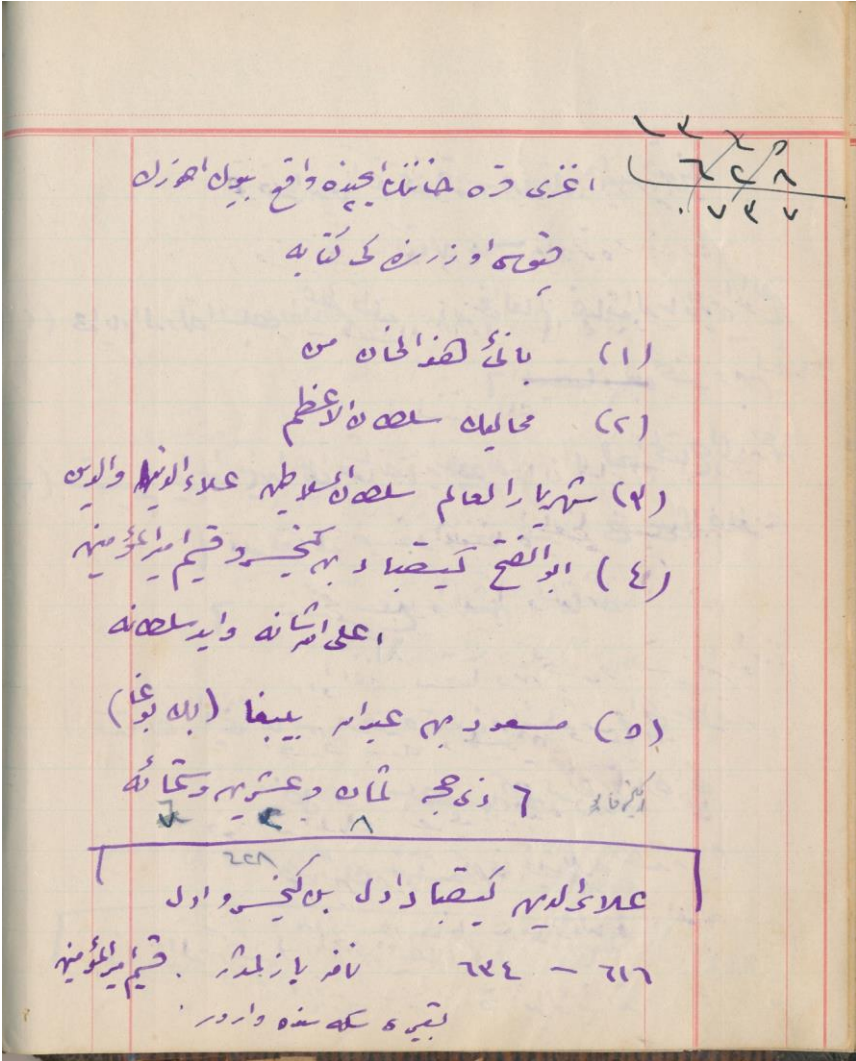
Fot. 4.: Yenipınar Köyü Hacı Gaybi Türbesi

Fot. 5.: Ağzıkara Han, Kapalı Kısım Portalindeki Kitabe

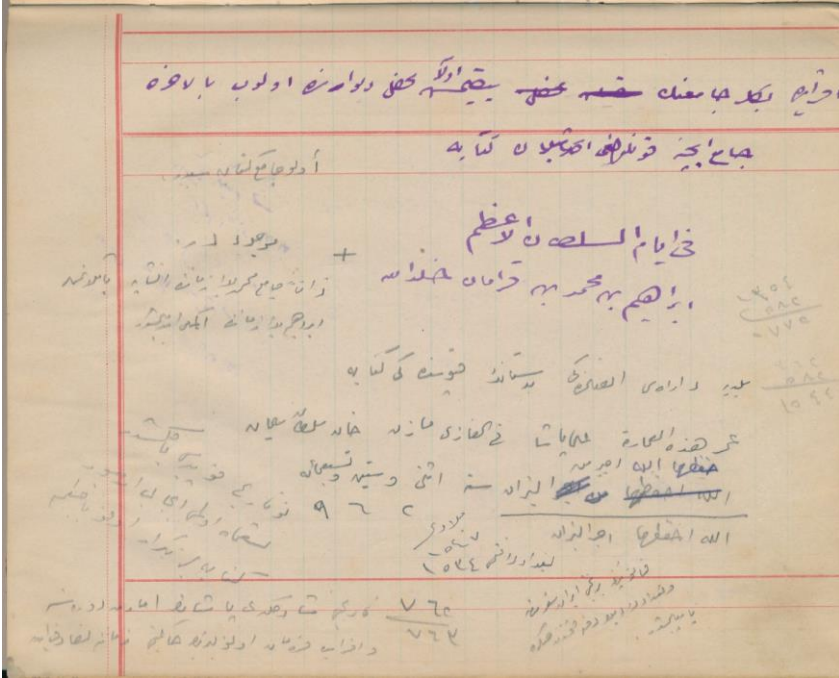
Fot. 6.: Ağzıkara Han Kapalı Kısım Kitabesinin Konyalı Tarafından Okunan Metni

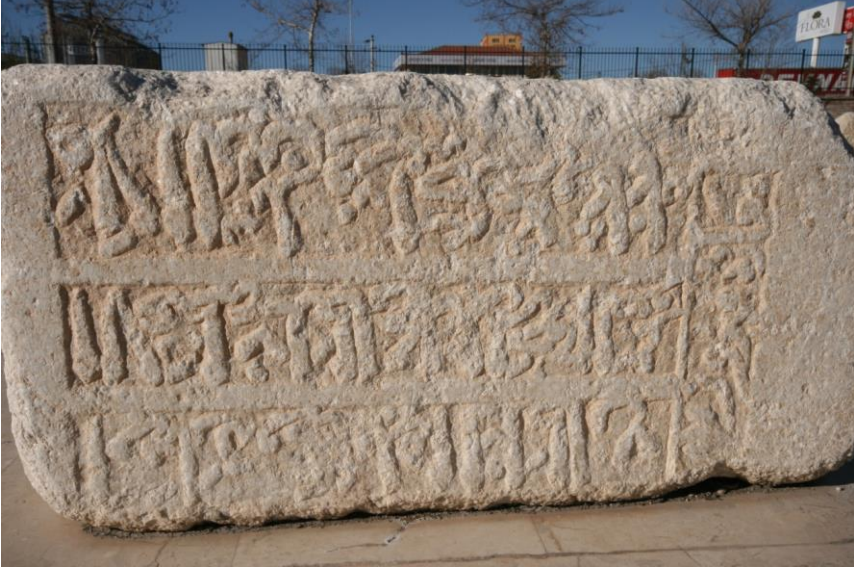
Fot.7: Ağzıkara Han Kapalı Kısım Portal Kitabesinin Abdullah Sabri Karter tarafından Okunan Metni

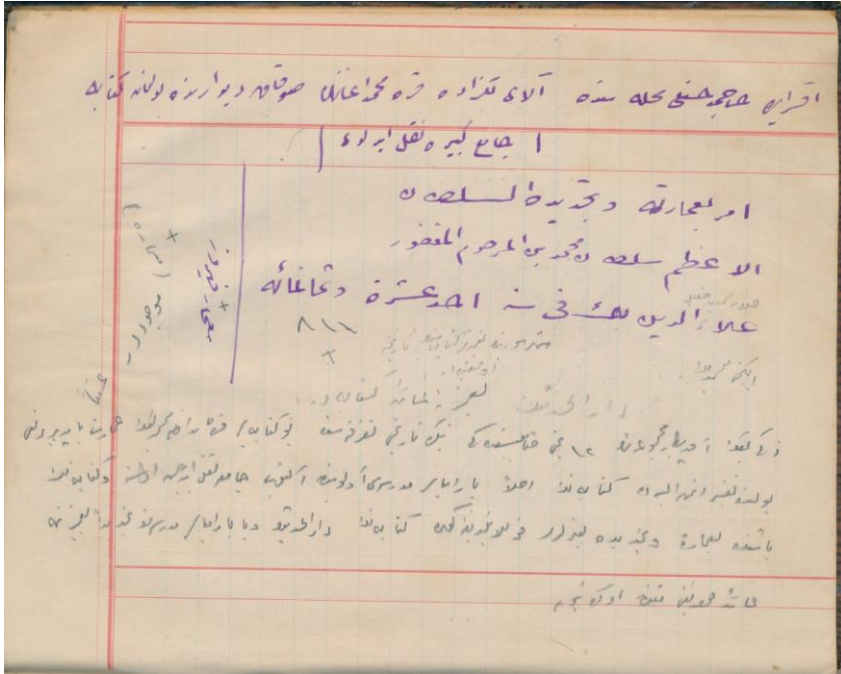
Fot. 8.: Ulu Cami'nin Karamanoğlu İbrahim Bey'e Ait Kitabesi

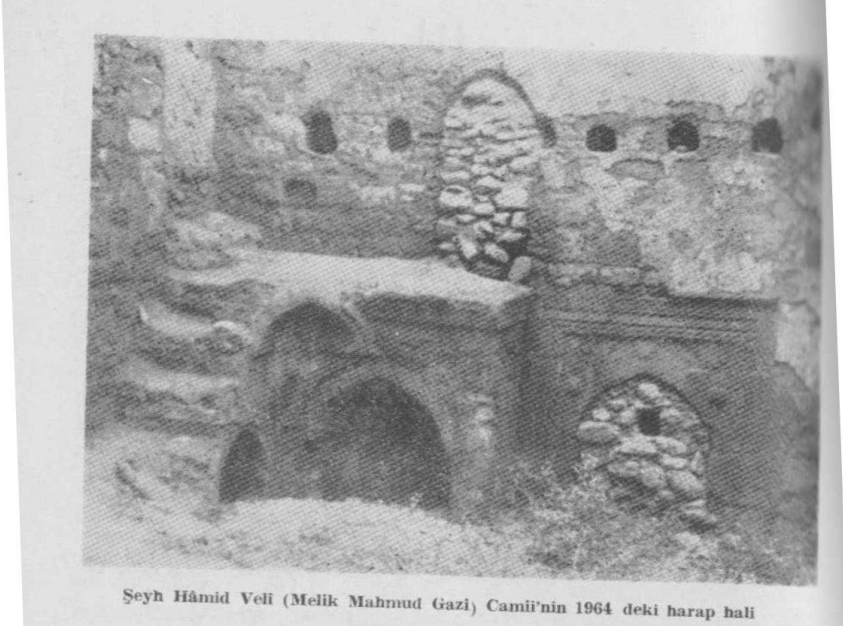
Fot. 9.: Abdullah Sabri Karter Tarafından Okunan Ulu Cami'nin Karamanoğlu İbrahim Bey'e Ait Kitabesi

Fot. 10.: Konyalı'nın Ulu Cami'ye Ait Dediği 811/1408 Tarihli Kitabe

Fot. 11.: Abdullah Sabri Karter Tarafından Okunan 811-1408 Tarihli Kitabe

Fot. 13. Konyalı Tarafından Şeyh Hamid Veli Camisi Denilen Hankahın İçi

Fot. 14. Melik Mahmud Gazi Hankahı

ابراهيم حق فونيه در افنديک تدفيعه ايشيه و فونيه
 بپيشه i. H. Konyali

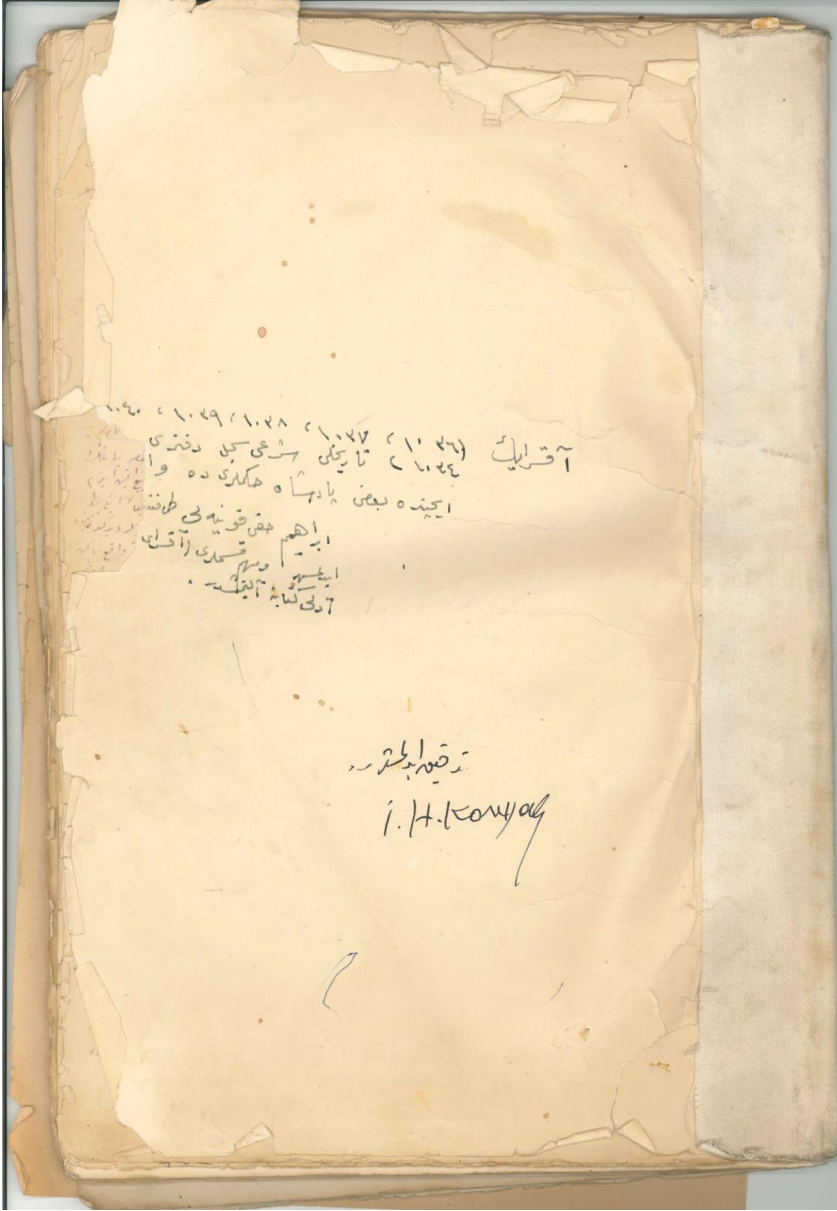
۱۰۰۰۰	تاريخ سفار خانى آغاى در بندر قفقاز	۶۶ - ۶۷
۱۰۰	سخه هاى الدين ابراهيم بن شيخ محمد الدين وقتى فقط	۶۸ - ۶۹
۱۰۰	تاريخها توحيد نام	۷۰ -
۱۰۰۰	تاريخها سادات صحنى دارى	۷۱ -
۱۰۰۰	تاريخها سادات صحنى	۷۲ -
۱۰۰۰	سخه هاى الدين ابراهيم ابراهيم بن خواجگاه پيشه	۷۳ - ۷۴
۱۰۰۰	تاريخها سادات درجه	۷۴ - ۷۵
۹۹۶	سادات صحنى	۷۵ -
۱۰۰۰	تاريخها سادات صحنى	۷۶ - ۷۷
۱۱۷۹	سخه هاى الدين ابراهيم و فونيه	۷۸
۱۰۰	تاريخها سادات صحنى	۷۹ - ۸۱
۱۰۰	تاريخها سادات صحنى	۸۰ - ۹۰

تاريخها سادات صحنى ۹۰۰ تاريخها
 i. H. Konyali

Fot. 15. Abdullah Sabri Karter, Aksaray Dağarcığı I, s. 1

فهرست		صفحه
قاپارویا	۲۱ - ۲۱	
بابایوسف حقیقت	۲۲	۱۸۸۴ تاریخی صحنی
دانشمند لر حقیقت	۲۳	کلمه کلام کونین (تورنگ)
کونین سلطانیه قیزی		حیات کوردی اربع نازلانیه بران
یوسف حقیقت		ارغلاک باشی ارشد الیرین و شیخ و صفت
وقف امینیه		بارت ه بابای بون سقر اینه ۱۸۸۰ تاریخ
سنان بون دقتی		تقدیر اینه
حلبی ارقاقل نقیب	۲۸ - ۲۶	۱۸۶۵ تاریخی کج
عزیز بی	۲۹ - ۲۶	حلب به سنات بنا به اردو ۱۸۶۶ تاریخی و صفتی
شیخ ادو الیرین	۳۷ - ۳۴	حلب به سنان الیرین یوسف حقیقت ملک محمد
غازی یارین		۱۸۶۶ تاریخی دقتی
نظام و اختیار	۳۸ - ۳۵	حلب به بیاتان ملک دقتی
دوره کمال	۳۹ - ۳۸	دوره کمال و دوره ۱۸۶۶ تاریخی لار دقتی
سلطان خان	۵۷ - ۵۸	خان دوشید حقد ۱۸۶۶ تاریخی خرمه و شیخ حقد
سلطان خان	۵۹ - ۶۰	دوشید آخان حقد ۱۸۶۶ تاریخی نوجیم
شیخ محمد الیرین	۶۱ - ۶۲	شیخ محمد الیرین شیخ محمد شیخ حقد الیرین از اینک ۱۸۶۷ تاریخی
اردو دقتی	۶۲ - ۶۴	۱۸۶۶ تاریخی یاد دقتی
مقتول کوردی	۶۵	مقتول کوردی حقد ۱۸۶۶ تاریخی یاد دقتی

Fot. 16.: A. Sabri Karter, Aksaray Dağarcığı I, s. 2

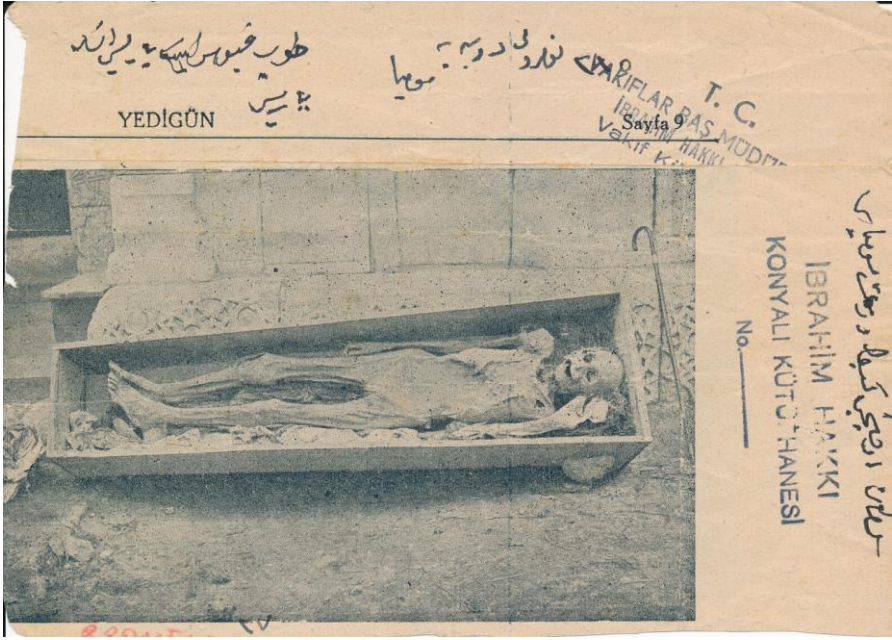
Fot. 17.: Aksaray Şeriye Sicili, s.1. (O. Özdiğ'den)

Fot. 19. Konyalı, Aksaray Hasan Dede Zaviyesi'ni İncelerken (Konyalı'dan)

Fot. 20. Öresun Han'ın Önünde Konyalı (Konyalı'dan)

Fot. 21. Ulu Cami Önündeki Mumya ve Konyalı'nın Bastonu (Konyalı'dan)